

a následná péče o něj; realizace funkční obytnosti a prostupnosti území v sídlech, tedy funkční cestní sítě pro pěší i pro další alternativní způsoby dopravy a odpovídající systém veřejných prostranství a funkční sídelní zeleně, včetně zapojení do širších prostorových vazeb.

● Obytnost a prostupnost krajiny pro člověka

Tyto parametry jsou základní podmínkou využití krajiny. Mezi prvky obytnosti patří místa pro venkovní pobyt i pro krátkodobá zastavení. Jde o plochy veřejných prostranství v sídle a o body zájmu v krajině, ať už kulturní, nebo přírodní. Prostupnost krajiny zajišťuje síť komunikací. Důležitá je přitom hlavně pěší doprava, případně různé alternativní způsoby, jako je jízda na kole. Právě ty totiž z krajiny vytvářejí veřejný prostor a podporují její využití k pobytu a rekreaci. Rychlostní komunikace pro automobilovou či železniční dopravu naopak často představují (nejen pro člověka) bariéru volného pohybu v území. Cestní síť máme v řadě oblastí nedostatečnou – řešení představuje obnova historických nebo zřízení nových cestních propojení v závislosti na kontextu daného místa. Doplnění cestní struktury s vhodně navrženou doprovodnou vegetací je žádoucí z hlediska obytnosti krajiny, ale také jako členící prvek mnohdy rozsáhlých bloků orné půdy, a přispívá k celkovému ozdravení krajiny (k podpoře biodiverzity, retenci dešťové vody, omezení eroze atd.).

Zobytnění a zpřístupnění krajiny neslouží pouze k rekreaci, je důležitým prostředkem k probuzení zájmu o krajinu a obnovu našeho vztahu k ní. Prožívání a pochopení krajiny se může stát jedním ze základních kamenů zlepšení jejího stavu.

● Systém vegetačních prvků

V rámci krajinného plánu je zásadní vytvořit multifunkční spojitý systém ploch zeleně a vhodně umístěných a dimenzovaných liniiových vegetačních prvků. Nové porosty se navrhuje v návaznosti na stávající systém plošných a liniiových vegetačních prvků, jež mohou být jedním ze zdrojů biodiverzity v krajině. Důležitou úlohu hrají zvláště chráněná území, skladebné prvky územních systémů ekologické stability včetně interakčních, migračních koridorů, významné krajinné prvky apod. Cenným základem je ale vždy stávající zeleň, jež má být vhodnou péčí chráněna a podpořena v rozvoji a funkčnosti. Často jde o porosty na obtížně obhospodařovatelných místech a o doprovodnou vegetaci vodních toků a komunikací. Mnohdy představují pozůstatek historického uspořádání, charakteristický rys kulturní krajiny a důležitou součást její identity. Kostru tvoří zpravidla navržené nebo revitalizované prvky vodního režimu na daném území a obytnosti a prostupnosti území.

Spojitý systém zeleně podpoří vodní režim a mikroklima, heterogenitu a diverzitu krajiny, ochranu půdy proti erozi atd. Již bylo řečeno, jak důležité je zlepšení

prostupnosti krajiny pro člověka a jiné organismy a v neposlední řadě také podpora charakteru a identity krajiny. Z hlediska stávajícího názvosloví v územně plánovací dokumentaci mohou tyto plochy a linie hrát roli skladebních prvků ÚSES – nad jeho rámeček však vždy plní několik výše uvedených funkcí najednou.

Závěrem

Pokud máme čelit dnešním výzvám včetně změny klimatu a napravit důsledky negativních procesů v krajině, nezbyvá než začít odstraňovat jejich skutečné příčiny. Důležitý nástroj, který v České republice zatím postrádáme, představuje komplexní plánování krajiny. Pro nápravu popsaného stavu musíme stanovit priority a začít pracovat na jejich prosazování. Klíčový je přitom celostní pohled na krajinu a zajištění mezioborové a meziresortní spolupráce. K nedílným součástem procesu patří výchova, vzdělávání a osvěta a zároveň zapojení široké veřejnosti a cílových skupin obyvatelstva do plánování krajiny i do její ochrany a péče o ni. Zásadní požadavek krajinného (ale také územního) plánování zní srozumitelnost a jednoduchost. Bez srozumitelné interpretace výstupů plánování nedosáhneme jejich úspěšné realizace. Nakonec funkční krajina je kromě svých ostatních důležitých funkcí veřejný prostor – a tudíž veřejný zájem.

Použitá literatura uvedena na webu Živý.

Eva Semančíková

Evropská úmluva o krajině a nástroje její implementace

Krajina. Bereme ji jako samozřejmou každodenní součást našeho života, co zde vždy byla a bude. Ale je to opravdu tak? Nemůže, téměř ze dne na den, přijít nějaká událost jako současná virová pandemie, která vše změní? A změní tak, že návrat do normálu, který jsme znali, bude značně nejistý? Je to pravděpodobné. A varovných signálů přibývá. Jen namátkou jmenujme změny klimatu a náhlé lokální přívalové deště, ale i sucho způsobené nedostatkem pravidelných srážek včetně sněhových, které nedrtí jen přírodu, ale i lidi, nebo také kůrovcovou kalamitu a mnohé další.

Krajina, jak ji známe, se skládá ze vzájemně propojených ekosystémů, které nám poskytují celou řadu služeb. Nejsou ovšem poskládány vedle sebe jako dílky skládačky, jednotlivé služby se překrývají a prolínají. Představme si dětskou hru dřevěnou věž Jenga jako krajinu. Jednotlivé kostky pak znázorňují ekosystémy v krajině, poskládané a provázané tak, aby byla věž pevná a odolná. Při hře kostky posouváme, přeskládáváme – mění se tlak na ně a tím stabilita věže. Věž se nakonec sesype.

A velice podobně je to s využíváním krajiny. Měníme ekosystémy, měníme jejich funkce a schopnost poskytovat služby člověku. Jako zjednodušený příklad uvedu průmyslové zemědělství a lesnictví. Zavedením rozsáhlých monokultur na polích i v lesích, jejich odvodněním a používáním těžké mechanizace došlo k úbytku organické hmoty v půdě, zhutnění půd a následné ztrátě schopnosti krajiny zadržovat vodu. Důsledky známe – povodně, ale i sucho. Celá problematika je však

daleko komplexnější. Musíme si uvědomit, že jsme mnohdy neuváženým využitím krajiny a jednotlivých ekosystémů posunuli těžiště rovnovážného stavu krajiny. Ekosystémy se dostávají do krajních poloh a bude stačit málo, aby se celý fungující systém krajiny zhroutil. Kolik času zbývá, nevíme. Rozdíl mezi věží a krajinou je v tom, že věž můžeme postavit znovu. Navrátit krajinu do původního stavu nebude dost dobře možné. Neuváženým využíváním ekosystémů jsme změnili jejich kvalitu. Jsou narušené a mnohde nevratně poškozené.

Evropská úmluva o krajině

Evropská úmluva o krajině (EÚK, Council of Europe 2000) poukazuje na nutnost chápání krajiny jako celku. Jde o normu mezinárodního práva přijatou Radou Evropy (RE), jejíž zásady péče o krajinu se zavázaly naplňovat mnohé členské státy RE, mezi něž patří i země, které nejsou členy Evropské unie. V r. 2019 uplynulo 15 let od doby, kdy se i Česká republika zavázala naplňovat principy Úmluvy, a tedy:

- Posuzovat krajinu jako celek. V rámci ochrany krajiny, plánování a péče o ni musejí být přírodní a kulturní složky posuzovány dohromady, nikoli odděleně.
- Právně uznat krajinu jako významnou složku života obyvatel a společného kulturního a přírodního dědictví.
- Zapojit veřejnost a instituce veřejné správy do formulování a naplňování krajinných politik (strategií, koncepcí, programů, projektů a rozhodování), a podpořit jejich aktivní úlohu při péči o krajinu a v krajinném plánování.

1 Krajina vnímaná obyvateli jako výsledek činnosti přírodních a/nebo kulturních faktorů. Foto E. Semančíková

● Začlenit problematiku krajiny do stávajících i budoucích politik.

Ano, krajinu musíme řešit i politicky a EÚK volá po politické odpovědnosti za ni (Bruun 2016). Politika je zásadní, neboť tvoří most mezi vědou, vědeckými výsledky a praxí. A je důležité vědět, jak je ten most kvalitní, co od něj můžeme čekat a kam nás zavede. Jak jsme zavedli do praxe EÚK? A jaké nástroje jsou k této činnosti využívány v zahraničí i u nás?

Úmluva definuje krajinu jako určitou oblast vnímanou místními obyvateli či uživateli území, jejíž viditelná podoba a charakter jsou výsledkem činnosti přírodních a/nebo kulturních faktorů. Definice odkazuje na stále zdůrazňovanou skutečnost, že krajina je celek, jehož přírodní a kulturní složky musíme posuzovat pohromadě, nikoli odděleně. Podle jiné definice (Millennium Ecosystem Assessment 2005) je krajina systém vzájemně propojených ekosystémů. Naši strategií by mělo být zachovat krajinu funkční a udržitelně ji využívat tak, abychom ji mohli předat dalším generacím (obr. 1).

Měli bychom mít představu – vizí, jakou krajinu chceme předat našim dětem. Zá-

roveň musíme stanovit takové cíle a prostředky, které povedou k udržitelnému využívání krajiny. Tomu se říká politika. Evropská úmluva o krajině definuje krajinou politiku jako vytvoření zásad, strategií a přijetí vhodných opatření zaměřených na ochranu, plánování a péči o krajinu.

Tvorba politiky není jednoduchý proces, ovlivňuje ji řada faktorů a aktérů. Pro zjednodušení si ji lze popsat jako cyklus se čtyřmi stavebními články. První představuje určení a uznání problému. Jakékoli téma je nejprve nutné formulovat jako politický problém, aby se dostalo na politickou agendu a politici se jím začali zabývat, ideálně prioritně. Pokud se tak stane, nastupuje další část cyklu – nutnost zjistit rozsah problému, jeho lokalizaci, časový vývoj, formulovat cíle a rozhodnout o prioritách, případně variantních řešeních. Za třetí se hledají nástroje k prosazení cílů. Jde o proces implementace – naplňování. Správná volba nástrojů a jejich nastavení nejsou jednoduché, naopak jsou leckdy problematické, neboť ovlivňují reálné řešení v praxi. Nevhodný výběr nástrojů a jejich špatné nastavení může vést až ke zhoršení daného problému. Posledním článkem politického cyklu je zpětné vyhodnocení nastavených politik, což znamená důležitý krok pro jejich zlepšení.

Naplňování EÚK v zahraničí

Do května 2020 ratifikovalo EÚK celkem 40 ze 47 států Rady Evropy a zavázalo se tak k jejímu začlenění do národních politik. Zatím posledním státem, kde vstoupila v platnost, se v dubnu 2020 stal Island. Mezi státy, které neratifikovaly Úmluvu, patří Albánie, Lichtenštejnsko, Malta, Monako, Německo, Rakousko a Ruská federace. Státy, které Úmluvu podepsaly a ratifikovaly, tak stvrdily, že budou naplňovat cíle a principy Úmluvy, zvolí vhodné nástroje pro její realizaci a zároveň se budou zabývat začleněním problematiky krajiny do politik, strategií a koncepcí dalších resortů. Rada Evropy (2008) doporučuje, aby jednotlivé státy vytvořily strategie pro implementaci EÚK, jejichž součástí bude odpovědnost konkrétních institucí za naplňování Úmluvy na vymezeném území a v časovém horizontu, a přijaly vhodné nástroje – legislativní, plánovací, finanční atd. Každý stát by měl postupovat na základě vlastních pravomocí, ústavních principů, administrativního uspořádání a měl by respektovat princip subsidiarity, tedy že rozhodování o krajině se bude odehrávat na takovém stupni veřejné správy, který je nejbližší občanům. Úmluva také stanovuje, že její realizace může probíhat v rámci již existujících politik a jejich nástrojů, nebo mohou být vytvořeny nástroje nové. Výsledkem je značně rozdílná praxe, která závisí na entuziasmu, vládní struktuře, ale i existujících politických nástrojích jednotlivých států (Déjeant-Pons 2006).

Podívejme se na některé rozdílnosti v přijatých strategiích a politických nástrojích evropských zemí. Řada států vytvořila nové národní nebo regionální strategie krajiny (např. Arménie, Irsko, Litva, Maďarsko, Nizozemsko nebo Švýcarsko). Vycházejí z požadavků EÚK a zastrešují koordinaci celostátních, regionálních a místních politik s dopadem na krajinu v dané zemi. Zabývají se doporučeními pro implementaci Úmluvy, vizí krajiny, návrhem a koordinací činností vedoucích k naplnění jejích cílů. Naopak některé země (včetně i České republiky) se rozhodly pro cestu začlenění EÚK do stávajících politik (např. Bulharsko, Finsko, Kypr, Polsko, Slovinsko, Švédsko). V dalších státech našeho kontinentu vznikly zákony o krajině nebo do stávajících zákonů vlády převzaly přímo definici krajiny podle EÚK. Zákon o krajině mají např. ve Francii a definice krajiny ve znění EÚK se dostala do zákonů v Chorvatsku, Belgii nebo na Kypru. Většina států zahrnuje Úmluvu v rámci stávající legislativy a vycházejí ze svých definic krajiny, stejně jako Česká republika.

V některých zemích má tradici hierarchické krajinné plánování, které slouží k zachování a obnově funkční krajiny a realizaci ekologických cílů. Na úrovni státu, kraje a na místní úrovni, nejčastěji v rámci obce, jsou zpracovávány krajinné plány. Příkladem jsou Francie, Nizozemsko, Švýcarsko nebo Německo (ačkoli se Německo zatím nestalo smluvní stranou EÚK). Závaznost těchto plánů je však v jednotlivých zemích odlišná. Např. Německo nebo Nizozemsko nemají zpracování krajinných plánů povinné, ale pokud jsou

vytvořeny, musejí být zohledněny v územním plánování. Ve Švýcarsku jsou pro územní plánování závazné regionální krajinné plány, naopak místní krajinné plány mají pouze doporučující charakter. Ve Francii pak zpracované krajinné plány právní závaznost nemají. V některých zemích hierarchické krajinné plánování neexistuje, ale v případě krajiny se stalo nedílnou součástí územního plánování. Např. v Anglii jsou dlouhodobá vize krajiny, její cíle, hodnocení krajinného rázu a informace o zelené infrastruktuře zpracovávány v tzv. jádrových strategiích (Core Strategies) – součástí územních plánů obcí, a tím získávají závaznou platnost.

V souvislosti s finanční podporou vytváření krajinných plánů se velice zajímavě vyvíjela situace v Nizozemsku. Nejprve zde dotovali přípravu krajinných studií a plánů pro jednotlivé obce. Avšak v r. 2009 byly dotace přeměrovány na podporu jejich realizace v praxi (Baas a kol. 2011). Přestala se tedy finančně podporovat tvorba krajinných plánů a obce si je musejí hradit ze svého rozpočtu, nebo hledat podporu z jiných fondů, často z kompenzačních náhrad za rozvoj tzv. šedé infrastruktury na území obce. Pokud si ale krajinný plán zpracovat nechají, mohou žádat o finance na koordinátora, který jim pomůže uskutečňovat opatření navrhovaná v krajinných plánech. Sice se snížil počet zpracovaných krajinných plánů, jejich účinnost a realizace v praxi však vzrostly. V této souvislosti Rada Evropy (2018) rovněž doporučila, aby smluvní strany EÚK posílily národní nebo regionální fondy, jejichž prostřednictvím bude podpořeno plánování, péče a ochrana přírody buď přímo, nebo nepřímo, a to prostřednictvím konzultační či odborné pomoci při provádění projektů a dohledu nad jejich realizací. S ohledem na začlenění problematiky krajiny do politik dalších resortů se RE (2019) přimlouvá, aby státy zvážily také přijetí vhodných finančních nástrojů ke zlepšení kvality krajiny a část peněz určených na podporu zemědělství a lesnictví přidělily na péči o krajinu včetně jejího plánování.

Naplňování EÚK v České republice

Česká republika, podobně jako některé další státy, za 15 let od podpisu EÚK nevytvořila nové nástroje pro její naplňování. Nevznikl žádný strategický dokument zabývající se samotnou implementací Úmluvy a ČR šla cestou využití již existujících právních a ekonomických nástrojů. Nutnost vytvoření politiky krajiny a dodržování principů a cílů Úmluvy zmiňují některé celostátní strategické dokumenty – např. Strategický rámec ČR 2030, Státní politika životního prostředí ČR 2016–20, Aktualizace státního programu ochrany přírody a krajiny ČR nebo Politika architektury a stavební kultury ČR. Ačkoli mnohé strategické dokumenty chápou krajinu jako území, které je zásadní pro řešení celé řady problémů, vykazují z pohledu strategie naplňování EÚK mnohé nedostatky (Semancíková 2016). Nedávají totiž návod, jak integrovat problematiku krajiny do politik dalších resortů a sektorů, nevyužívají plně možnosti vyplývající z EÚK a opomíjejí nutnost řešení problematiky

krajiny v patřičných prostorových i časových měřítkách. Nespecifikují, na jaké administrativní úrovni mají vzniknout podrobnější strategie krajinné problematiky, ani kdo by je měl zpracovat. Neřeší, v jakém detailu by měly být vymezeny jednotlivé krajiny, pro které mají být stanoveny cílové kvality a navržen vhodný způsob jejich ochrany, péče o ně a jejich plánování. Problémy v dokumentech nejsou lokalizovány a nezabývají se dostupností dat pro řešení problematiky krajiny. Ke slabým stránkám patří také nedostatečné zapojení veřejnosti do procesu péče, ochrany a plánování krajiny, což představuje jednu ze zásad EÚK. Tyto nedostatky jsou z pohledu směřování budoucí péče o krajinu včetně jejího plánování podstatné a mělo by se k nim přistupovat v rámci jedné ucelené strategie.

Plánováním krajiny se v ČR zabývá řada nástrojů, které jsou zpracovávány pro různá administrativní a prostorová měřítka, mají různou provázanost a závaznost (tab. 1). Věnují se určitým výsekům krajiny a vznikly v územním plánování, ochraně přírody a krajiny, lesnictví, zemědělství, vodním hospodářství a kultuře, tudíž za jejich vypracování a naplňování zodpovídají různé instituce. Pokud tedy chceme řešit určitou krajinu, musíme se probírat různými resortními dokumenty, v nichž mohou být navíc cíle týkající se krajiny i protichůdné.

Jediným plánovacím nástrojem, který je hierarchický, pokrývá celé území obce a má potenciál zabývat se krajinou na místní úrovni na celém území ČR, zůstává územní plánování. Řídí se zákonem č. 183/2006 Sb., tedy stavebním zákonem. Z něj vyplývá cíl územního plánování – ve veřejném zájmu chránit a rozvíjet přírodní, kulturní a civilizační hodnoty území včetně urbanistického, architektonického a archeologického dědictví. Výstupy jsou územně plánovací dokumentace (ÚPD) krajů a obcí. Jde o zásady územního rozvoje krajů, územní plány obcí a regulační plány. Zaměřují se především na prostorové uspořádání a funkční vymezení území, podle stávajícího nebo požadovaného způsobu využití. Z vyhlášky č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, vyplývá, že „v územním plánu se vymezují plochy zpravidla o rozloze větší než 2 000 m²“. Prostřednictvím územně analytických podkladů (ÚAP), které jsou vstupními podklady pro zadání ÚPD, se do dokumentace promítají zájmy ochrany přírody a krajiny, v podstatě jako limity využívání území. Podle přílohy č. 1 k vyhlášce č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, jde o vymezení územních systémů ekologické stability (ÚSES), biotopů vybraných zvláště chráněných druhů velkých savců, lokalit výskytu zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů s celostátním významem, významných krajinných prvků, zvláště chráněných území a jejich ochranných zón, krajinného rázu, krajiny a krajinných okrsků. Součástí je také vymezení půdně-ekologických jednotek a jejich tříd ochrany, ploch půdní a větrné eroze, ploch vhodných k zatravnění a zalesnění. Z oblasti vod a nerostných surovin jsou vymezeny vodní zdroje pro zásobování pitnou vodou, chráněné oblasti přirozené akumulace vod, zranitel-

né oblasti vod, povrchové vody využívané ke koupání, vodní útvary, nádrže, území chráněná pro akumulaci povrchových vod, záplavová území, přírodní léčivé zdroje, zdroje přírodní minerální vody, chráněná ložisková území, ložiska nerostných surovin. Územně plánovací dokumentace tak mívají díky analytickým podkladům, pokud jsou aktualizované, značný potenciál řešit problematiku krajiny v rámci administrativních hranic krajů a obcí, především pomocí koncepcí uspořádání krajiny, které jsou povinnou součástí jejich zpracování. Jak však ukazuje praxe, řešení problematiky krajiny v těchto dokumentech bývá značně odlišné, často nedostačující, nebo pouze formální (např. Láznicka a Sobotková 2011, Mackovič 2018 nebo Tunka 2018).

Jako důležité se ukazují územní studie krajiny. Jejich účelem je stanovit cílové kvality krajiny a navrhnout doporučení pro územně plánovací dokumentaci, zároveň slouží jako podklad pro jejich tvorbu. Zohledňovat v rámci rozhodování by je měly orgány územního plánování, orgány ochrany přírody a krajiny, stavební úřady atd. Územní studie krajiny si mohou pro své území nechat dobrovolně vypracovat obce s rozšířenou působností. Přestože jde o úroveň vyšší než územní plán obce, chybí zde hierarchicky vyšší regionální úroveň.

V oblasti rozvoje venkova a zemědělského hospodaření jsou také významné pozemkové úpravy, které mají oporu v zákoně č. 139/2002 Sb., o pozemkových úpravách a pozemkových úřadech. Zaměřují se především na funkční organizaci pozemků s cílem zajistit jejich přístupnost a vypořádat vlastnická práva k nemovitostem. Součástí funkční organizace pozemků je ale i plán společných zařízení, který pomáhá zlepšovat životní prostředí na území, pro něž jsou pozemkové úpravy zpracovávány, a tvoří tak budoucí kostru uspořádání zemědělské krajiny. Plán společných zařízení často zahrnuje opatření na ochranu před povodněmi a erozí, vytvoření ÚSES a zpřístupnění pozemků sítí polních nebo lesních cest (Podhrázská a kol. 2015). Podle zákona č. 139/2002 Sb. musí být plán v souladu s územně plánovací dokumentací, a pokud není, stává se návrhem na její aktualizaci nebo změnu. V ostatních případech musí být dohodnut s úřadem územního plánování. Přesněji, územní plán je závazným podkladem pro pozemkové úpravy, a naopak vypracované pozemkové úpravy musejí být závazným podkladem pro vypracování územního plánu. Realizace návrhů pozemkových úprav zohledňuje vlastnická práva a na rozdíl od územního plánu je finančně zajištěna z veřejných prostředků (Mackovič 2018).

Jak je patrné, v ČR máme řadu resortních plánů týkajících se krajiny, nicméně hierarchické krajinné plánování se zatím prosadit nepodařilo. Jde v podstatě o dlouholetý spor, zda je nutné krajinné plánování, když máme k dispozici tradiční územní plánování (Semancíková a kol. 2014). Již před druhou světovou válkou si lidé začali uvědomovat nežádoucí vliv urbanizace na krajinu a odborná veřejnost volala po zákoně o krajinném plánování. Po válce vznikl návrh zákona o organizaci krajin-

Tab. 1 Přehled existujících plánovacích nástrojů. Zkratky: N – národní, R – regionální, L – lokální; ÚHÚL – Ústav pro hospodářskou úpravu lesů, ÚSES – územní systém ekologické stability, ZÚR – zásady územního rozvoje, ÚP – územní plán, KPZ – krajinné památkové zóny, ORP – obce s rozšířenou působností, MZe – ministerstvo zemědělství, MŽP – ministerstvo životního prostředí

Oblast	Nástroj plánování	Oblast činnosti	Měřítko	Odpovědná instituce za zpracování	Legislativní předpis	Zaměření
Ochrana přírody a krajiny	Plány péče	přírodní	R, L	AOPK ČR včetně správy CHKO a správy NP	Zákon č. 114/1992 Sb. Vyhláška č. 64/2011 Sb.	přírodní hodnoty ve zvláště chráněných územích
	ÚSES	administrativní	N, R, L	Krajský úřad ORP odpovědné za zpracování ZÚR, ÚP	Zákon č. 114/1992 Sb.	společenstva blízká přírodě odpovídající stanovišt. podmínkám
	Ochrana krajinného rázu	admin.	R, L	Krajský úřad, ORP	Zákon č. 114/1992 Sb.	ochrana charakteristik místa či oblasti před snižováním estetické či přírodní hodnoty
Ochrana kulturních památek	Plány ochrany pro KPZ	kulturní	R, L	Krajský úřad, ORP	Zákon č. 20/1987 Sb. Vyhláška č. 420/2008 Sb.	kulturní i přírodní hodnoty v KPZ
Lesnictví	Oblastní plány rozvoje lesů	přírodní	N, R	ÚHÚL	Zákon č. 289/1995 Sb.	lesy
	Lesní hospodář. plány	přírodní	L	Vlastníci lesů		
Vodní hospodářství	Národní plány povodí	přírodní	N	MZe, MŽP Státní podniky povodí	Zákon č. 254/2001 Sb. Vyhláška č. 24/2011 Sb.	kvalita a kvantita podzemních i povrchových vod a vodní ekosystémy
	Plány dílčích povodí	přírodní	R	Státní podnik povodí		
Zemědělství	Pozemkové úpravy	admin.	L	Státní pozemkový úřad	Zákon č. 139/2002 Sb.	zemědělská půda
Územní plánování	Zásady územ. rozvoje	admin.	R	Krajský úřad	Zákon č. 183/2006 Sb.	území kraje
	Územní plány	admin.	L	Orgán územního plánování, ORP		území obce

ného a urbanistického plánování (Hruška 1945) a také první metodiky krajinného plánování, dříve nazývaného biologickým plánováním (Klika 1946, Kopecký a Murský 1960). Jenže zůstalo pouze u návrhu zákona a později se plánování krajiny muselo podřídit tehdejší politice zaměřené na ekonomický a průmyslový rozvoj. Ačkoli existovalo biologické plánování, nikdy se nedostalo na úroveň územního plánování, které se kvůli tehdejšímu zákonu zaměřilo především na rozvojové oblasti a zastavěná území.

Změnu nepřineslo ani období po samevoté revoluci r. 1989 a některé změny přišly až po ratifikaci EÚK a přijetí nového stavebního zákona z r. 2006. Dodnes však nemáme ani strategii krajiny, udávající její vizi a udržitelné využívání, ani hierarchické krajinné plánování. Existuje alespoň snaha o realizaci územních studií krajiny. Územní plány ani územní studie však stejně nemohou krajinný plán plně nahradit. Důvodem je především úroveň podrobnosti územních plánů daná vyhláškou č. 501/2006 Sb. V řadě případů jsou v krajině důležité, slovy terminologie ÚSES, interakční prvky. Může jít např. o skupinu dřevin nebo mokřad, který sehraje v dané lokalitě významnou roli k udržení funkcí krajiny a podpoře biodiverzity. Tyto prvky však územní plán vzhledem ke své podrobnosti nemusí zahrnout a zabývat se jejich důležitostí v daném území. Dalším nedostatkem územních plánů je malá šance na zapojení obyvatel do jejich vytváření, pokud osvětlené zastupitelstvo obce nestanoví tuto podmínku již do zadání tvorby územního plánu. Územní studie krajiny jsou v ČR poměrně novým plánovacím

nástrojem a jejich financování bylo podporováno z Integrovaného regionálního operačního programu 2014–20. Do konce r. 2019 mělo být dokončeno 47 studií, které pokryjí 27 % rozlohy státu. Tato čísla jsou úctyhodná, ale další financování zůstává zatím nejisté. Oba uvedené dokumenty mají nakročeno stát se velkým přínosem pro řešení krajiny v územním plánování, bohužel plně nevyhovují měřítku, v němž potřebujeme zpracovat krajinný plán.

Jak dál?

Česká republika za 16 let od ratifikace Evropské úmluvy o krajině nenastavila jasná pravidla pro její naplňování a rozhodla se jít cestou promítnutí do stávajících strategií a politických nástrojů. Nevznikla strategie krajiny ani hierarchické krajinné plánování. Rozhodnutí nebylo neopodstatněné. Pro prosazení nových věcí je vždy snazší nejprve využít, co již funguje. Tyto systémy a procesy však mohou být do značné míry již natolik zkostnatělé, že prosazení nových přístupů může být neúčinné, dlouhotrvající, nebo dokonce nemožné.

Pomalými krůčky se tak krajina stává součástí strategií jednotlivých resortů a sektorů. Ačkoli jsou strategické dokumenty zpracované stále lépe, mají co zlepšovat. Chybí jasně formulovaná vize krajiny a jejího udržitelného využívání. Chybějí strategie pro krajinu a politika krajiny i přesnější delegování odpovědnosti za řešení krajiny v souvislostech. Bez účinné koordinace resortních politik bude dále chybět integrovaný a holistický pohled na krajinu. Existující sektorové plány nelze jednoduše seřadit vedle sebe. Byly zapro-

vány v různých měřítkách a prostorových vymezeních a mezi jejich zpracovateli chybí koordinace. Mnohdy nejsou jednotlivé plány zpracovány v časové posloupnosti tak, aby na sebe mohly navazovat a vzájemně se propojovat. Je třeba vymezit, které cíle jednotlivých oborových plánů mohou být protikladné, a podle toho v plánovaném území nastavit jejich priority nebo variantní řešení.

Krajinné plánování si nachází cestu do českých obcí. Shora dolů i zespodu nahoru. V prvním případě lze konstatovat, že i když zde historicky chyběla politická podpora pro samostatný nástroj krajinného plánování, trochu nespěle se již objevuje. Příkladem jsou územní studie krajiny. Na straně druhé začínají být slyšet hlasy obyvatel. Zástupci obcí chápou nutnost včas a účinně se přizpůsobit změnám klimatu, které s sebou přináší řadu negativních dopadů, a současně si uvědomují nutnost koncepčního plánování krajiny a péče o ni. V řadě míst se tak začínají prosazovat krajinné plány podpořené účastí obyvatel. V závěru je důležité zdůraznit, že krajina je prostor veřejného zájmu a jako s takovou se s ní musí zacházet. V běžném životě i v politickém rozhodování.

Tento článek vychází z disertační práce Landscape Policy in the Czech Republic (Semánčiková 2019).

Seznam použité literatury uveden na webové stránce Živý.